

J. Bösendorfer:

Zarija Stojanović, tabak u donjem Osijeku

(1765.—1803.)

(Tipičan zanatlijski kapitalista)

Krznno (čuruk, tulum, Balg) ubijene životinje prva je odjeća čovjeku. Paleolitski bi čovjek oguljeno krznno u sirovom stanju prosto prebacio preko sebe, ali je već u Magdalijenskom i Musterijenskom dobu znao kamenim strugalom strugati krznno. Neolitski je čovjek krznno sušio na suncu ili dimu da ga sačuva od truljenja. Ali kako je ovako priređeno krznno bilo tvrdo i lomno, omekšavao ga je na taj način, da ga je m a z a o l o j e m i m o ž d i n o m ubijene životinje, ponovno sušio, a smekšavao bilo gnjecanjem bilo žvakanjem, kako to još i danas čine Eskimi i drugi egzotični narodi. U kasnijem Neolitu došao je sasvim slučajno d o v e g e t a b i l n o g načina preradbe. Krznno bi posipao razdrobljenom korom šumskog drveća. Vlaga je krznna izlučivala iz kore tanin, što ga je krznno upijalo. U tresetištima sjev. Njemačke sačuvalo se nešto kožnih fragmenata iz toga doba u brvnarama Robenhausen i Nussdorf a osobito u Harslebenu.

U brončano doba već znade čovjek s krznna skidati dlaku. Krznna bi poslagao u hrpe i tako ih dugo držao, dok ne bi natrula. U takovom se stanju strugačem lako s krznna poskidala dlaka i onda priređivala koža na vegetabilni način.

Željezno doba već znade za profesiju kožara.

Rimljani su priređivali kožu pomoću alauna u kombinaciji s masnom metodom. Iako je ovaj način skratio sam proces preradbe, opet koža protiv vlage nije bila toliko otporna i čvrsta kao ona vegetabilno učinjena.

Masno i vegetabilno učinjanje (poslije kombinovano s alaunom) bili su kroz milenije jedini načini preradbe kože.

U milenijsku primitivnost kožarstva unijela je veliki preokret francuska revolucija. Dugotrajni revolucionarni ratovi uvećali su potrošnju kože toliko, da je sitni kožarski obrt morao prijeći na industrijsku izradbu. Armand Séguin, kožar i dobavljač francuske vojske, prvi je pokušao ubrzati vegetabilni način preradbe, ali nije uspio. Čorba od smrekove i hrastove kore, kojom je radio, bila je dosta slaba i veći je dio tanina ostao neiskorišćen.

U drugoj polu 19. v. došlo se do industrije biljnih ekstrakata, kada se uz povišenu temperaturu pospješilo izlučivanje tanina i našlo metodu koncentracije ekstrakata. Istodobno ušla je u uporabu i r o t a c i o n a b u r a d. Tako su ekstrakti i burad uveliko skratili vegetabilno učinjanje.

God. 1858. objavio je njemački kemičar K n a p p učinjanje k r o m n i m s o l i m a. Ovo su smjesta prihvatili Amerikanci i razvili pravu industriju kromnog učinjanja. Tek je industrija anilinskih boja u zajednici s kromnim učinjanjem vratilo Evropi prvenstvo u kožarskoj industriji, koje je već začela da gubi na račun Amerike.

Neposredno prije prvog svjetskog rata pojavio se prvi sintetički tanin Stiassny-Neradol (kondenzacija fenol-sulfokise-line i formalina), za koji se mislilo, da će zamijeniti vegetabilni upravo tako, kako je sintetički indigo zamijenio vegetabilni. Te se nade nisu ispunile. Danas veći dio preparata sintetičkog tanina služi samo za pospješivanje vegetabilnog učinjanja. Uspjelo je jedino kombinacijom vegetabilnog i kromnog učinjanja proizvesti veću raznolikost kod bijele kože.

Uporabom praktičnih strojeva povisila se doduše kakvoća kožnih produkata i izvršila racionalizacija kožne industrije, ali sam stroj, bio kako god savršen, nikada ne će moći zamijeniti kvalifikovani ručni rad. Jedino će bolje naučno upoznavanje pojedinih faza u preradi kože industriji omogućiti da prebrodi sadanje teškoće i empiriju nadopuni solidnim znanjem.

Kako dakle iz ovoga sažetoga prikaza vidimo, kožna je industrija u svom milenijskom razvitku prošla 4 faze: 1. masnu, 2. vegetabilnu, 3. prelaznu i 4. kromnu.

Naš protagonist znao je samo za prve tri faze.

1. KOŽARSTVO U OSIJEKU

U prvoj dekadi 18. v., dakle netom poslije oslobođenja od Turaka, ima u Osijeku građana, koji se bave preradbom sirove kože. God. 1705. spominje se Petar Tabak, praotac oglašene obitelji Tabaković. Znamo i za veći broj građana, koji gotovu kožu prerađuju.

Kožu (*corium*) priređuju kožari. Kožara ima domaćih i stranih. Domaći su tabaci, tabasi ili varge (*coriarii*),¹ strani gerberi (*Gerber, cerdones*). Zasebna su kategorija kordovandžije, koji u alaunu izrađuju kordovan (*Alaun — alumen — alutarii*).

Krznno (*čuruk, Balg, pellis*) izrađuju krznari ili čurčije (*pelliones*). Oglašena je čurčijska familija Pezerović u donjoj varoši, koja se spominje god. 1711. Tabaka ima u gornjoj i donjoj varoši, gerbera u sve tri varoši. Domaći su brojniji i oni dominiraju u tom obrtu.

Gotovu robu prerađuju:

1. Opančari ili čarugdžije (*sutores, soccarii, crepidarii*),
2. Oputari, koji prave opute, remenje za opanke (*lora ad hypodemata*),
3. Mestvičari (*tibialifices*), koji prave mestve iz kože (*tibialia e corio, Lederstrumpf*),
4. Samardžije (*clitellarii*),
5. Sarači ili sedlari (*sellarii*),
6. Remenari (*lorarii*),

¹ Foretić: Dubrovačke bratovštine u Časopisu za hrv. povjest broj 1—2, 29 znade, da se u Dubrovniku u veliko strojila koža! Za strojenje služila rujevina, koju su zvali tabako a strojače kože tabakieri. Ovaj je naziv u obliku tabak, tabas poprimio sav Balkan, a cincarskom imigracijom preko Slavonije došao i u Osijek.

7. Tačadžije, koji prave kožne kape i telećake,
8. Torbari (confectores perarum, perarii),
9. Čizmari (peronarii, coturnarii),
10. Cipelari (sutores),
11. Rukavičari (chirothecarii),
12. Knjigoveže (libri compactores).

Dok su opančari, oputari, mestvičari, samardžije, sarači, tačadžije, torbari i čizmari domaći ljudi, — cipelari, remenari, rukavičari i knjigoveže odreda su stranci. Svi ti obrtnici dolazili do priličnog blagostanja, živjeli sređenim građanskim životom i iz njihovih se redova često birali jurati, senatori i suci.

Osijek je u 18. v. kao neki centar kožne industrije i žive trgovine sirovom kožom. Roba se donosila i prodavala na osječkim vašarima (Fabijanovo, Đurđevo, Ilinje i Lučinje). Taube izričito spominje: »Aus Slawonien werden die rohen Häute nach Esseg zum Verkauf gebracht« (II. 31 n. 1.). Tu su je kupovali domaći tabaci i strani prekupci, koji su je izvozili u Njemačku i Italiju. I slavonski seljaci znali učinjati kožu i krzno, a seljakinje vješto bojadisale učinjenu jareću kožu, šivale u bundu i bundu prodavale po 8 dukata. (II. 73. n. 3.)

U takovoj je sredini živio i radio Zarija Stojanović, tabak u donjem Osijeku.

2. BIOGRAFSKI PODACI

Iz pravoslavnih crkvenih matica saznajemo, da je u prvoj polu 18. v. u donjoj varoši sjedio tabak Stevan Joanović udovac, koji je sklopio drugi brak s udovicom Milicom Banešević. Milica je imala dvije poodrasle kćeri: stariju Anu, mlađu Mariju.

O Đurđevu g. 1765. došao je iz Vukovara u Osijek Zarija Stojanović, po zanatu tabak, i našao posla u Stevanovoj tabani. Tu se zagledao u djevicu Anu, zaprosio i vjenčao njome 23. II. 1766. Kumovao mu drug Georgij Todorov iz Vukovara (domovni protokol I. i protokol venčaemih I).

Poslije vjenčanja Zariji je tast predao tabanu, dok se sam dao na kupovanje sirovih koža za tabanu. Mladi braćni par stanovao je u Stevinoj kući »na brigu« (Bergel-gasse). Tu je kuću 1781. Zarija popravio troškom od 280 f.

Zarija je u sretnom braku proživio gotovo dva puna decenija. Ana je mužu porodila 9 djece (dvoje muško i sedmero ženskih), kojoj su kumovali Neškovići. Još za života majke Ane († 1. IX. 1785.) djeca su redom poumimala. Preživila ju jedino kći Marija Julijana, koja se udala za trgovca Jeftimija Andrijevića. I majci i djeci podigao je Zarija spomenik na groblju.

Poslije ženine smrti uzeo je Zarija u kuću dvoje siročadi: naranku Anu i posinka Dimitrija. Ali otajstvene sile svemira ugasnuše živote i ovo dvoje sirota. Zarijino kućanstvo vodi sada kćerka Marija Julijana sa sluškinjama.

U crkvenoj općini Zarija je ugledan član, koji od 1780.—90. vrši službu školskog i sirotinjskog oca. Bio je i sindik manastira u Pakri.

3. ZARIJIN TEFTER

Kada smo god. 1939. išli sređivati mršave ostatke arkiva pravoslavne crkvene općine, naišli smo na poslovnu knjigu ili tefter donjovaroškog tabaka Zarije Stojanovića, koji je tu živio i radio od 1765.—1803.

Tefter (32×18 cm) ispisan je Zarijinim sitnim i teško čitljivim rukopisom. Piše ćirilicom u čisto pučkom govoru, koji je natrunjen ikavštinom. Tefter ima 188 listova. Lice lista označeno je brojem, naličje nema broja. Brojem označena strana Zariji je list, stranica bez broja obraz. Zarija tako i citira: »prevodim račun s obraza lista 24 na list 29« — t. j. s nepaginirane strane lista 24 na paginiranu stranu lista 29. Ovako ćemo citirati i mi.

Zarija je u tefter unosio bilješke, zapise i račune od 1784.—1801. Pošto na više mjesta prenosi račune »iz starog teftera«, postojao je i raniji tefter. Taj nam se nije sačuvao.

Sačuvani tefter ima od 1—4 lista bilježaka intimnog i privatnog karaktera, od 5—6 index mušterija s označenim brojem i stranom za svaku; od 7—9 kupovanje olaun-ledera, pres-ledera i štaub-ledera; od 10—188 raznovrsne račune i obračune, kupovanje i prodavanje koža, bilješke o poslovanju u tabani, o ortaklucima, kalfenskim pogodbama i drugo. Kronološki je poslednji zapis 8. VI. 1801. Sav je tefter vezan u kožnate korice. Ima u tefteru nekoliko listova i ispisanih papirića, koji nisu uvezani.

Zapisi su vođeni neobičnom točnošću. Bilježi svaku primljenu i izdanu krajcaru. U obračunima potkrađaju mu se često računske omaške. Ne znamo, da li su slučajne ili namjerne. Pokušat ćemo da na osnovu zapisa rekonstruiramo rad i poslovanje ovog donjovaroškog građanina cincarskog porijekla.

4. ZARIJA TABAS (GERBER-CORIARUS)

Stevanova je tabana (Gerberei, officina coriaria) bila na Varnicama. Tako se zvao onaj dio donjo-varoške Podravine, gdje je u novije doba na mjestu Bartolovićeve kožare podignuta velika moderna kožarnica (1910.).

Zarija je Stevanovu tabanu modernizovao. Troškom od 50 f. pokrio je krov novim rogozom i trskom, a troškom od 260 f. pregradio ponutricu i udijelio u dvije prostorije: u većoj iskopao tri krečane, usadio tri varnice, postavio kalavar i nabavio perdaš; u manjoj uredio čiji bojamak (l. 15.—16.).

Iz bilježaka znamo i za uporabu svih ovih naprava.

U prvoj i drugoj krečani (Kalk-Grube, calcaria) močila se ispirana sirova koža u vapnenom mlijeku, u trećoj, gdje je vapno bilo pomiješano s pepelom (lušija, Lauge, lixivium), koža se lužila. Iz lužnice došla je na kalavar. Bila je to neke vrste klupa, na kojoj se tupim nožem s lica strugala dlaka, s naličja krv i meso. Ovako oguljena išla je u varnicu (kaca ukopana u zemlju, fovea macerando corio). Prva je varnica bila puna ruja, druga i treća ruja i brašnene kaše. I rujnu i brašnenu kašu Zarija zove čikarma. Iz čikarme ide koža na čij. Ne bi znali protumačiti značenje

ove naprave ili postupka, ako možda nije u vezi s čijanjem zaostalih dlačica na koži. Išćijana koža ide na perdaš, gdje se perdašila ili rastezala (anziehen, extendere). Kako je izgledala ova naprava, ne bi znali reći. Operdašene se kože slagale na krevet, gdje se sušile. Bit će to neke vrste polica. Osušena koža ide u bojamak, gdje se mastila i bojadisala.

Čitavu proceduru, koju je koža prolazila od sirovog do učinjenog stanja, kazuje nam tabela preuzeta s lista, koji nije vezan u tefter.

Imam u kožama

Godina i mjesec	Vrsta			u vodi	u kreću	u varnici	u čikarni	na čiju	na perdašu	na krevetu	Bojamak						Vrsta			
	jareća	kozja	teleća								na crno	na crveno	na žuto	na bijelo	na plavo	na zeleno	kordovan	mješina	čuruk	pokvareno
1786. I.	50	70	6	"				65												
II.	48	80	13	"	400															
III.	30	90	24	"		208	600			300										
IV.	35	75	28	"				450												
V.	—	104	3	"					139	300										
VI.	4	110	4	"	328	100														
VII.	10	102	9	"			328			300										
X.	12	22	7	"		509			900											
X.	10	75	16	"				450												
X.	6	78	12	"	600		400		30	500										
XI.	9	109	8	"		449		16												
1787. I.	18	50	9	"																
		224	965	139							224	100	100	100	60	30	300	200	307	7
U svemu 1328																				

Za prvu i najpotrebniju stvar u tabani, za vodu, pobrinula se priroda u brznoj Dravi, upravo na pragu Varnica. Zarija je za 50 f. kupio neku staru vodenicu i u njoj ispirao sirovu (sušenu) kožu (l. 21.).

Kreč (Kalk, calx) kupovao je na hardove (bure, dolium) akov a 30—42 krajcare. Veće je količine uzimao od trgovca Koića u Osijeku, manje od Mije Borovca, tabaka u Vukovaru. Kreč dolazi lađom iz Futoga (l. 18.).

Kupuje na veliko ruj (Gelbholz). Neznamo da li je to pravi ruj (Rhus, coriarius), koji uspijeva na mediteranu (Dalmacija, Crna Gora, Italija) ili je to domaća hrastova, bukova i smrekova kora. Kupuje i liko. Ruj mu iz Futoga, Vukovara i Pešte dovozi Malać-Joanović ml. na svojoj lađi. Oka ruja košta 5—7 kr.

Od kaše (Grütze, alica) poznaje arpa-kašu (Gersten-Grütze, ptisina), žutu kašu (zeina) i brašnenu kašu (farina). Zato na vreće i harare kupuje pšenicu, ječam, zob i kukuruz. Kilu (veća količina od mjerova) pšenice plaća 5—10 f., zobi 4,30—10 f., ječma 6—8 f., kukuruza 15 f., dok za osmak mekinje plaća 15—12 krajcara.

Kožu je mastio maslom, masti, lojem, sapunom i zejtinom. Lot masla plaća 40 kr., krutog loja 6 kr., topljenog loja 18 kr., sapuna 15 kr., zejtina 24 krajcara. Mast ne kupuje, ali zato drži u tabani nekoliko krmaka, koje tovi i »tuče« a mast daje u bojamak.

Bojamak (tinctorium) mu znade za bijelu, crnu, crvenu, žutu, zelenu i plavetnu boju. Ponajviše troši crnu (kara) i žutu boju. Oku crne boje plaća 6—9—15 kr., oku žute boje 12—40 kr. Žutu boju nabavlja i kod pečujskih tabaka. Neznamo pravo, da li je za crvenu boju upotrebljavao broć (Färberröte, rubia tinctorum), koji je u Slavoniji davno poznat. Nigdje ne spominje odakle dobavlja zelenu i plavetnu boju, premda se u bojamaku bojadiše i zeleno i plavetno. Tako čitamo na obrazu l. 165: Bojamak l. VII. 1790: šogor Jovi jednu kožu na zeleno, jareću Anti na plavetno, jareću Taši na crveno, kozju Taši na crno«.

Zna Zarija i za indigo (indik, indih), koji dobavlja iz Pešte lot a/ 25—30 kr.

Neznamo za značenje i uporabu ahtapota ili aptapota, što mnogo spominje u tabani. Vukov Riječnik (Biograd 1898.) ima sub v. ahtapot (atapod) m. = Seepolyp, lat. octopus vulgaris, oboznica; sub v. apta f. = Attih, abdika.

Oka ahtapota ili aptapota stoji 27—30 kr. Ahtapot bit će iskvareno od Pottasche = pepeljika (lug). Jednako ne razumijemo čemu je kupovao toliki arpačik (luk) pa crni grah, što uvijek spominje kad nabraja potreštine u bojamaku, ako ga nije trebao za kalfensko-šegrtsku kuhinju.

Pod jesen i zimi osvjetljuje tabanu lojanim svijećama (lot a 12 kr.). Tabanu čiste šegrti brezovim metlama (10 kom. 16 kr.).

Kupuje kudelj, pamuk, lan i sundžer (spužva), što mu treba za mašćenje kože. Lot kudjelje košta 40—50 kr., lana 37 i po kr., sundera 2 i po kr. Oku pamuka plaća 3 f.

Na l. 13—15 zabilježio je kupovanje »sarovi koža«:

g. 1785	komada	622	a/	445,19 f.
1786	„	660	a/	478,31
1787	„	1223	a/	1109,12
1788	„	1217	a/	933,13
1789	„	1062	a/	793,44
1790	„	1217	a/	937,13

Kožu je kupovao na osječkim vašarima (ponajviše o Lučinju), u vanvašarsko doba od osječkih Židova (Lebl, Moses, David) i seljaka iz Petrijevac, sa Vuke, iz Dalja, Bobote, Vere i Trpinje, iz Šida i Kukujevaca, gdje su držali krda ovaca i koza. Donose mu kožu i stalni dobavljači (hadži Petar i Osman Čajić Turčin), kako to čitamo na l. 11—15.

Sirovu kožu prerađivao je Zarija u svojoj tabani. Redovno prerađuje ovčju, kozju, janječju, jarečju i telečju, rijetko goveđu kožu.

Učinjenu ovčju kožu zove mješina, kozju kozina, sitnu janječju i jarečju čuruk, telečju kordovan, goveđu džon. Izrađuje i olaunleder (Alaun-Leder) a potrebni alaun (alumen) kupuje u Beču akov a/33 f. (obraz l. 96.).

Gotovu kožu slaže u ture (Bündel, fasciculus). U jednu turu ide 6 koža. Ima velika (kordovan i kozina) i mala (mješina i čuruk) tura. Olaunleder slaže u pušle (Büschel).

Učinja kožu i po narudžbi. Učinjanje ovčje, kozje, jareče i janjeće kože stoji 36—51 kr., teleće kože 1,12—1,50 f. Čurčije kao klasni drugovi plaćaju snižene cijene: za čuruk 24 kr., za krzno 1,50 f., za čij 9 kr., za perdašenje 6 kr. (obraz l. 183.).

Zarija je u tabani radio s nekoliko kalfi i šegrta. Našli smo približeno ovo:

- 28. VIII. 1784. dođe kalfa Pavo Novaković i pogodi ga 34 f. na god. i tri kože.
- 28. VI. 1784. dođe čurčijski majstor Ilija i pogodi ga 5 f. na mjesec.
- 14. XI. 1784. dođe Todor Petrović iz Vlašskog Miholjca i pogodi ga 5 f. na mjesec.
- 5. XII. 1784. dođe Atanasije Kirić iz Vukovara i pogodi ga 25 f. na godinu.
- 20. I. 1785. dođe Gabor i pogodi ga 5 f. na mjesec.
- 10. II. 1785. dođe kalfa Joso i pogodi ga na pol godine 14 f. a od 25. VI. i. g. 16 forinti.
- 5. V. 1785. dođe kalfa Pavo i pogodi ga 3,30 f. na mjesec.
- 17. XII. 1785. dođe kalfa Đuko i pogodi ga 36 f. na godinu.
- 4. I. 1786. dođe kum Petar.
- 25. V. 1787. dođe Atanasija Živković i pogodi ga 36 f. na godinu.
- 1. IX. 1787. dođe kalfa Andrija i pogodi 4 f. na mjesec.
- 24. IX. 1789. dođe Anto Ristić tabak i pogodi ga 4 f., a od 6. X. 1790. 5 f. na mjesec.

Najstariji je kalfa u tabani važio kao neki zamjenik majstorov i njega su mlađe kalfe i šegrti zvali deli-kalfom. Tako ga oslovljava i sam majstor.

Kalfa koji čija i perdaši. U bojamaku su dva kalfe: mastilac (tinctur) i bojadžija (Färber, tinctur). Najbolji mu je mastilac Todor Kelnerov, najbolji bojadžija Pajo Novaković, koji je znao izrađivati grčki žuti kordovan.

Kalfe imadu 3—4—5 f. na mjesec dotično 36—48—60 f. na godinu, ali i svu opskrbu kod svoga majstora. Košta im nije bila loša. Uz grah, kupus, luk, krastavac, papriku, mrkvu, rotkvu, ren, krompir (krombiri), ajvar, sir, slanina, suvo meso, podgrijani podrobac (prženi svinjski drob) dobivali su skopčevinu (vervecina), kozletinu, svinjetinu, vrlo često svježju i sušenu ribu (trakanac, loparac), koja se u ono doba mnogo trošila. Jelo se iz drvenih tanjira drvenom, kositrenom i pakfonskom žlicom. Kalfensko-šegrtskoj kuhinji predstoji posebna kuvarica, koja pere i šije šegrtu.

Majstor podmiruje i sve potrepštine kalfa na odjeći, obući i gotovom novcu. Kod svakog mjesečnog ili godišnjeg obračunavanja majstor odbija gotove izdatke od kalfenskog h a k a. Obračun kalfenski izgleda prama obrazu l. 179 ovako:

Pavle Novaković:

O Lučinju dado gotovi		0,80 f.
Jedan kordovan		1,77
Gotovih novaca		3,50
Na S. Stevana		3
Na čizme		2
O Fabijanovu		0,73
Za cipele		0,48
Za košulju		0,12
Sabovu za ruke		1
Kordovan i postava		1,36
Dva rifa gradla	a/36 x	1,12
Na 1. dan Uskrsa		1,30
Za čizme		0,54
Kad zube vadi		0,7
Gotovih novaca		5,30
Četiri i pol rifa čove	a/54 x	3,46
Lindband		0,15
svega		21,22 f.
hak		34
		12,78 f.

Valja priznati, da je kalfa od svoje zarade mogao živjeti, jer su cijene živčnim namirnicama i inim potrepštinama bile primjerene. Oka brašna 3—6 kr., lot mesa 3—6 kr., lot ribe 1—4 kr., lot slanine 6 kr., sto krastavaca 10 kr., 100 paprika 3 kr., 100 glavica kupusa 1 f., olba vina 4 kr., olba rakije 12 kr., lot duvana 12 kr., čakšire 7 f., surdoma 2 f., prsluk 1 f., čizme 1,50 f., cipele 1,15 f., opanci 17 kr., papuče 6 kr., šešir 50 kr., košulja 6 kr., gaće 8 kr. i drugo.

Primanje šegrta u nauk ugovoreno je naročito pogodnom »pred sviditelji« Tako čitamo na l. 172:

»30. VIII. 1784. znano tvorim, kako ja, Zarija, pogodi momče imenom Antonije Riste Trifunovića sina da me posluži za zanat i četiri leta da bude za šegrta a petu godinu da me posluži za kalfu, kako je slično šegrtu gde služi, tu jednu godinu i za kalfu biti. Koju ja »pred sviditelji« dolu imenovati učini pogodbu, koje ja Zarija da imam rečeno momče odevati odećom i obućom a tako i košuljom«. Sviditelji: Maksim Joanović, Vasilije Živanović i Ignjat Kragujević.

Na l. 180 opet čitamo:

»25. IV. 1784. pogodi na zanat Sofronija Joanovića rodom iz Jakšića za godinu dana da douči zanat i da ga odevam okrom košulje. Dado na momče jednu surdomu 2 f., jedne čakšire 2 f., jedan prsluk 2 f., šešir 51 kr., cipele 1,30 f., opanke 21 kr., svega 8,42 f.«

5. ORTAKLUK S MAJSTOR ILIJOM

Zarija je u svojoj tabani radio punih 14 godina (1766.—1780.). Kako mu je prenaporno bilo da radi u tabani i da posluži mušterije robom, uortači se s majstor Ilijom u tabani, a sam se posvetio kupovanju učinjenih koža.

»1. VI. 1780. u ime Božje uortači ja majstor Iliju u zanat na ovaki način:

Da položim ja Zarija kapitala koliko trebuje, da kupujem i prodajem, on Ilija nastoji na posao, nad kal-fama i šegrta, a žena njegova da mesi i kuva i šegrte pere i iz ortakluka da se rani, a na dućan kirija iz ortakluka da se izvadi 30 f. i za moju koštu iz ortakluka da izvadim 40 f. i kasa domestika 2 f. — svega 72 f. A on da se meni u svemu povinuje i sluša, bez mene ništa da ne radi. Ako bi se po vremenu razortačili, da mene čeka Ilija za vere-siju godinu dana pak onda da ga isplatim. I ima Ilija sermije kod mene koje u čemu što on donese ravno 70 f.« (l. 122.).

Ovaj je ortakluk potrajao sve do studenoga 1788. Ortakluk je obnavljan svake godine. Da dobijemo uvid u ovakovo crtačko poslo-vanje a i u Zarijino knjigovodstvo, ispisat ćemo iz teftera račune zad-njih triju godina (1785.—1787.), kako su zabilježeni na l. 122—34 sa svim računskim omaškama.

»Od julia prvoga godine 1785, što ja Zarija položi u ortakluk s Ili-jom u espapu, u gotovu i različiti troškovi:

20 $\frac{1}{2}$ ture beli kordovana	a/f. =	184,30
530 koža sarovi kako na mistu		
kupova	=	424,59
89 čuruka	=	21,20

1786 o Fabijanovu:

10 tura kozina	a/ 10,48 =	108
47 „ „	a/ 7,24 =	348,45
8 „ „	a/ 6 =	48

O Đurđevu:

35 tura kozina	a/ 8,30 =	247,30
2 srčeta rozolije Turkom	=	1,12
1 par noževa Turkom na pcklon	=	0,30
Kirije za dovezenje	=	0,33

O Ilinju:

15 tura kozina beli	=	105
Od 27. VII. 1785. na ruj, kreč, boje		
i kalfenske plače	=	278,12

1.818,32

Od julia 1. 1785—20. VIII. 1786,
što izvadismo iz kapitala od prodavanja koža: Od 1. VII. — Lučinja

240 koža	=	306,33 f.
Do Fabijanova 243 kože	=	309,38
Do Đurđeva 380 „	=	498,08
Do Ilinja 460 „	=	590,42

Čuruka	77	=	67,20
Različiti prihoda		=	54,30
			1.826,14
	defalciram		1.818,32
ostaje na čisto dobitka			8,02
47 tura beli kozina	a/10	=	470
4 čuruka	a/24	=	4
Kod Ignaca veresije 73,36 f.		=	549,02 f., od
kojih vadam za tabanu kirije 30 f., za moju			
koštu 40 f. i kase domestike 2 f.,		=	72 f.
Osta na čisto dobitak			482
20. julia 1786 što dava u espap i trošak:			
660 koža sarovi			478,31 f.
69 čuruka			20,20
Gotovi na trošak			10
Za kara-boju			40
Trošak			10
Za kara-boju			18
Isplati Andraša			14,33
12 l. sveća	a/11 kr.		3,50
8 l. svjeća	a/11 kr.		2,02
Kada odo u Vukovar po ruj			20
Janošu za 57 oka ruja			2,51
Antunu za 112 oka ruja			5,36
Stevanu za ruj			7
62 oke brašna a/3 kr.			3,06
72 oke brašna a/3 kr.			3,36
4 akova kreča a/36 kr.			2,24
Hak Kalfama			. — .
			1.222,45

Od julia 20. 1768 prodavanje koža i drugoga prihoda:

Do Lučinja	251 koža	340,42 f.
Do Fabijanova	409 koža	507,25
Do Đurđeva	167 „	203,57
Do Ilinja	250 „	294,32
72 čuruka		71,40
Različiti prihodi		31,27
Od Irižanina za kozinu		20
		416,99
Donos s prethodne strane		1.051,24
		1.468,23
	defalciram	1.222,45
		248,27

	još defalciram	72
	ostaje dobitak	177,07
	i 56 kordova	56
		233,07
U Ignjaca duga		136,50
	Osta	97,57
Dvadeseti jula 1787 poesapismo se s Ilijom i ima Ilija kod mene u gotovu		
i u veresiji i u koječemu		300 f.,
30 koža učinismo		26,49
		326,49
U ime Božje pak nanavo počesmo:		
56 koža ostavših	=	56 f.
Čuruka	=	2,30
Kupili 446 sarovi koža	=	331,40
Na kreč	=	15
Na ruž	=	50
Kočijašu	=	33,06
U dućan	=	10
86 oka brašna a 3 x	=	4,18
119 „ „ a 6 x	=	7,08 ^{1/2}
8 i 1/2 fata drva a 3,45	=	31,52
120 oka brašna a 60 x	=	7,48
1 mjerov kukuruza	=	1,15
36 lot masti	=	?
600 oka brašna a 6 x	=	36
		628,18
Vadim za kože od lani	=	58,30
		569,40 ^{1/2}
Od 20. jula 1787 što pazarismo do razdelenja našega 16. novembra:		
126 koža prodati		133,41 f.
Kapital		623,14 ^{1/2}
		489,33
U espapu i stvarima		62
112 gotovih koža kupiti		112
36 ovči bojani koža a 10,12		43,12
120 beli krupni vađeni		120
40 sitni beli		20
1 veća crna i jedna bela mala		2,39
		361,51
Imadosmo:		
610 oka ruža a 75 x		45,45 f.
7 fati drva a 3,45		26,15

624 oke brašna a 6 x	37,26 $\frac{1}{2}$
2 akova kreča	1,12
3 brava	11
432 oke kozina a 12 x	8,42 $\frac{1}{2}$
u espapu	492,11 $\frac{1}{2}$
Vadim kapitala	489,33
kirija na dućan 2 tal	13,20
na moju koštu	10
kasu	2
veresija	514,50
	38,16
	553,09

Na listu 110. ima ovaj zaključni račun:

I. god. imad osmo dobitka	477,07 f.	
II. „ „ „	236,37	
III. „ „ „	429,11 $\frac{1}{2}$	
	1.205,40 $\frac{1}{2}$	
treće god. zaostala kapitala	553,09	
na čisto dobitak	652,38	
dakle svakom na tal	326,19	
Iliji dolazi na njegov tal	326,19 $\frac{1}{2}$	
Od onih 70 f. zaosta	15,30	
Ja njemu dužan	17,24	
osta s Ilijom	359,23	
1. XI. 1787 Ilija odnese u gotovu		306,49 f.
U espapu i stvarima		246,05 $\frac{1}{2}$
svega		582,23
Vadim što mu se stoji, osem interesa		359,23
		223,42 $\frac{1}{2}$

Zarija uložiti:

I. god. 1785	1.540,22 $\frac{1}{2}$ f.
Troška	278,12
	1.818,34
II. god. 1786 uložiti u kože	498,51
troška	251,40
	750,31
III. god. 1787 u kože	331,44
troška	238
	569,42 $\frac{1}{2}$
svega	3.138,49 $\frac{1}{2}$ f.

Priložim još 1786 kiriju,
koštu i kasu 72 f., 1787.
za 4 mj. kirije, košta i
kasa 24 f.

96

	svega	3.234,49
Znati se, koliko imadosmo dobitka za dvije god. i 4 mjeseca:		
G. 1785 izvadi		1.826,43 f.
1786		1.472,57
1787		133,33

	svega	3.433,13 f.
Vadim kapitala		3.234,49

	ostaje	198,24
Izgubljena veresija		38,16

	ostaje	160,08
U espapu imadosmo		490,11

načisto dobitak 650,19

Ovi 650,19 valja da podelimo svakom po 325,09 i $\frac{1}{2}$

Sad Iliji se stoji da izvadi, što je prineso u njegovu kapitalu
i u dobitku polu

99,43 $\frac{1}{2}$
325,09 $\frac{1}{2}$

	svega	424,53
A Ilija izvadi u gotovu prve godine	84,13 i $\frac{1}{2}$	
Druge godine	100	
Treće godine	236,49 i $\frac{1}{2}$	

	svega	421,03
I u espapu	245,05 i $\frac{1}{2}$	
	svega	666,08 i $\frac{1}{2}$
Vadim Ilijin dug	424,53	
Ilija još dužan	241,15	
Na različiti ja osta Iliji dužan	14,55	
Dado mu gotovih	10	

216,20

16. IX. 1788 proesapismo se i namirismo se za sve.

U Zarijino doba bio je u tečaju bakreni, srebrni i zlatni novac.

Bakreni je: dinar, (denarius) = $\frac{1}{5}$ groša ili $\frac{1}{100}$ rajnske forinte; grošić (grossiculus) = $\frac{1}{4}$ groša i $\frac{1}{80}$ rajnske forinte; krajcara (cruciferus) = $\frac{1}{3}$ groša ili $\frac{1}{60}$ rajnske forinte; potura (poltura seu semigrossus) = 2 grošića.

Srebrni je: groš (grossus) $\frac{1}{20}$ rajnske forinte; petak (quinarius) = 5 krajcara; sedmak (septenarius) = 7 krajcara, desetak (decenarius) = 10 krajcara, marijaš (marianus) = 17 krajcara, dvadesetak ili cvancika (vice-narius) = 20 krajcara, poluforinta (semiflorenus) = 30 krajcara, forinta (florenus) = 60 krajcara, dvojka (Doppelthaller ili Kreuzthaller) = 2,30 f.

Zlatni je: kremnički dukat = 4,50 f., florentin = 4,18 f., papinski dukat = 4,22 f., holandski dukat = 8,40 f.

Za Zariju je bakreni novac prosto bakar (»primi bakra 2 f.«), dok mu je srebrni novac bijeli (»primi beli 12 f.«). Poimence spominje groš, marijaš, cvanciku, forintu, dvojku i sav zlatni novac.

Poslije razortačenja s majstorom Ilijom Zarija je tabanu dao pod kiriju kumu Petru, koji je radio s deli-kalfom Antom Ristićem. Kada se Petar bacio više na vanjsko poslovanje (nabavljanje ruja, kreča, boja, kaše), tabanu je vodio Anto i plaćao kirije 24 f. na godinu (l. 82.).

Ristić je napustio tabanu 1. VI. 1795. Od 1. VIII. 1795. do konca godine imala je tabanu majstorica Eva s mužem Adamom, a od 20. IX. 1796. Atanasija Živković.

Kako tabana nije mogla udovoljiti potražnji kože u dućanu, Zarija je morao zaposliti i sve one obrtnike, koji se razumijevali u učinjanje (čizmari, opančari, sedlari i dr), predujmlijavao sav potrebni pribor i obračunavao kod isplate gotovih koža. Takovi su radnici: Georgije Čirić tabas, koji je 1782—3. bojadisao 5 turica a/1 f.=5 f., 2 ture velikih koža a/1, 24 f.=2,48 f., učinio 30, sarovi koža a/4 f.=12 f., 2 turice a/1 f.=2 f., platio 17 cka ruja a/4 kr.=1,08 f., 50 leti masla a/3 kr.=2,24 f., svega 28,38 f. (obraz l. 54). Taso čurčija učini 1788. god. janjeću kožu a/51 kr., 2 kozje 1,30 f., jednu kožicu a/36 kr., 1 kozju a/1 f., bojadisa na crveno kožicu a/48 kr., 1 žutu a/36 kr., (obraz l. 61). Tabas Georgije Petrićev učini i bojadisa 1 jareću a/65 kr., 2 crna kordova 2 f., 1 crnu mješinu 1. f., 2 crne i 2 crvene mješine 3,75 f., 2 crna čuruka 1,70 f., 2 crna kordovana 3,50 f., 2 crna kordova 4,50 f., 1 mješinu 1,25 f., 1 veliku govedu 6,50 f. (l. 65). Tast Maksim učini jedan kordovan 1,50 f., 1 kordovan 1,70 f., 1 teleću 75 kr., 1 kordovan 2,15 f., učini voštanicu (Wachsleinwand) 6,37 i 1/2 f., (l. 68). Jovan Hazenpihl sedlar učini sarovu kože a/39 kr., belu mešinu 91 kr., crvenu mešinu 48 kr., 1 kordovan 1,42 f. (l. 72).

6. ZARIJA TRGOVAC KOŽOM

Zarija je 1787. godine na uglu Gvozdenog sokaka kupio kuću za 825 f., popravio i pregradio troškom od 940 f., uredio stan i otvorio dućan (l. 12). Kuću »na brigu«, koju je baštinić po ženi, iznajmio je 1791. ukućaninu Jefti abadžiji za 45 f., a tavan nekom drugom za 25 f. na godinu. (l. 63). U dućanu prodavao je kožu izrađenu u vlastitoj tabani, nabavljenu od osječkih tabasa i sa strane (osobito iz Pešte).

Iz njegova teftera točno znamo kakovu je robu kupovao i prodavao.

a) Čuruk sarovi (Balg, pellis)

1780.	kupio 230 komada	a/ 58,13 f.
1781.	„ 325 „	a/ 104,35
1782.	„ 405 „	a/ 132,56
1783.	„ 370 „	a/ 98,02
1784.	„ 503 „	a/ 126,09 i 1/2
1785.	„ 126 „	a/ 30,57 i 1/2
1786.	„ 89 „	a/ 71,20

Čuruk kupuje ponajviše na osječkim vašarima (manji komad a 6—8—10 kr., teleći a 24 kr., tulum 30 kr.). Prerađuje ga u svojoj tabani ili ga daje na učinjanje osječkim tabasima.

Gotovi čuruk prodao je:

1783. komada	204	a/	120,08 f.
1784. „	150	a/	83,38
1785. „	79	a/	67,20
1786. „	62	a/	71,40

Za god. 1784. pribilježio je ovo: »Od novembra koštaju čuruci koža 15 kr., onda je bilo 503 koža, što čini 126,89 i $\frac{1}{2}$ f. (l. 35—36).«

b) Mješina (Mišina)

Kupuje »sarovu« (sušenu) i učinjenu. Najbolji mu je dobavljač sarove mišine hadži Kosta Ristić i Jeftimije Koić, gotove mišine Taso ćurcija i tabasi Kukić, Bogdan, Mijatović, Novaković, Barakta i Đekić.

1786. kupio je sirovi 380 kom. a/ 171,51 f.

1787. kupio je sirovi 140 kom. a/ 77 po 10-12-15-30 kr.

Od toga je dao na bojamak:

3 ture	Mijatoviću	a/	42 kr.
5 „	Đorđi	a/	42
5 „	Mijatu	a/	42
10 „	Đorđi	a/	1,24
20 „	Đorđi	a/	1,24
7 „	Đorđi	a/	1
11 „	Atanasiji	a/	1,30

Prodao je:

1783. komada	115	a/	118,94 f.
1784. „	200	a/	123,52
1785. „	185	a/	219,16
1786. „	460	a/	287,16
1787. „	115	a/	106,07
1788.	nema podataka		
1789. komada	164	a/	185,24 f.
1790.	nema podataka		
1791.	nema podataka		
1792.	nema podataka		
1793. komada	115	a/	118,34 f.
1794. „	200	a/	191
1795. „	130	a/	185,17
1796. „	264	a/	245,49

(l. 13 i 14., 100—104).

c) Kozina

Kupuje sirovu i učinjenu.

1783. kupio	11 tura	a/	9 f.	od hadži Petra	99 f.
„	12 „	a/	9	od hadži Barakta	108
	3 „	a/	9	od šogora Ante	27
	11 i $\frac{1}{2}$	a/	10	od Barakta	115
1785. kupio	5 tura	a/	8,50	od Mijata	42,50
„	3 „	a/	8,50	od Mijata	25,50
1786. kupio	10 tura	a/	10		108
	47 „	a/	7,48		348,80
	8 „	a/	6		48
	27 „	a/	8,50	od Husein Čačić	229,50
	15 „	a/	7	od deli-kalfe	105

1792. kupio 178 tura	a/ 1,55	od Ristića	275,90
45 crvenih kozina		od Kukića a/ 1,70	86
2 čuruka crna a/ 10			20
10 žuti		od hadži Petra	13,75
1793. 20 kozina		od lederfarbara a/ 1,75	15,30
jedna		od Nedića	2,15
1 tura	a/ 11 f.	od Riste	11
2 „	a/ 11	od Riste	22
2 „	a/ 11	od Ilije	22
43 „	a/ 11,30	od Vasilija	491,30
3 „	a/ 8	od Đure	24
10 „	a/ 7,30	od Đure	75
5 „	a/ 10	od Đure	50
6 „	a/ 3,30	od Đure	21

(Na bojamak izdao 112,30 f.)

1795. 12 tura	a/ 10	od Osmana Čačića	112,30
1 „	a/ 11	od Riste	11
2 „	a/ 13,30	od Riste	23
2 „	a/ 11	od Ilije	22
46 „	a/ 11,30	od Vasilija	460
3 „	a/ 10,30	od Vasilija	31,30

Kozinu kupuju ćurčije, čizmari i opančari u Osijeku te iz bližnje i daljnje okolice. (l. 48—51.).

d) K o r d o v a n

Kupio je:

1793 komada	201	403,45 i 1/2 f.
1794 „	220	327,16
1795 „	295	450,52
1796 „	310	470,02

prodao je:

1780 komada	872	1.131	Svaka tura 21,30, svaka koža 1,53 f.
1781 „	1.075	1.307,01	
1782 „	1.263	1.638,45	
1783 „	1.204	1.413,22	
1784 „	1.195	1.590,24	
1785 „	273	319,56	
1786 „	1.500	1.940,37	
1787 „	126	133,24	konac ortakluka
1788 „	1.153 kordova	1816,41	
„	350 mešina	350,18	
1789 „	995	1.538,57	
1790	nema podataka		
1791 „	„		
1792 komada	135	287,73	svaka tura 21,30
1793 „	160	337,60 i 1/2	svaka koža 2,13
1794 „	201	403,45 i 1/2	
1795 „	426	647,16	
1796 „	310	470,02	

(l. i obraz 13, 14, 15)

e) Džon

O kupovanju i prodavanju džona nema podataka.

f) Olaunleder (Alaunleder)

Izrađuje u svojoj tabani, kupuje od domaćih tabasa, ali ga ponajviše dobavlja iz Pešte. Pušla domaćeg alauna stoji 4,48 f., pušla peštanskog 6—9 f. (l. 13 i 76).

g) Presleder, Staubleder, Rusleder, Fischleder
i Racibur (?)

dobavlja iz Pešte i Beča.

Kordovan, mješina, čuruk je bijel, crn, crven, žut, plavetan i zelen; kozina je obično crna, ali ima i crvene; olaun je bijel; rusleder je crn, crven i plav; racibura (?) ima crvena i »grau«, dok za boju štaubledera ne znamo.

Prodaje i voštanicu (Wachsleinwand, linteum inceratum), koju spominje samo jedamput u tefteru.

Od aprila 1795. dao se i na prodavanje kozje dlake ili kozline (lana caprina) i vune jaganjaca ili jarine (lana agnina), koju su kupovali osječki mutavdžije cku à/ 10—12—15 kr.

7. ZARIJINE MUŠTERIJE

Mušterije su mu gotovo svi osječki čizmari, cipelari, opančari, remenari, sedlari, mestvičari, ćurčije i dr., ali i svi građani, koji trebaju kože bilo za čizme, cipele, opute, opanke, za kožuh, prusluk i drugo. Kupuju kožu i knjigoveže (»stari ježovita iz grada, laik Petar Miler, koji je u isusovačkoj rezidenciji bio kuvar a poslije ukinuća reda ostao u Osijeku »artem librorum compactoriam exercens«). Jedino rukavičari, koji trebaju i finiju kožu, podmiruju svoje potrebe i u Beču.

Mušterije su mu u donjoj varoši: Antun Galovac čizmar, stari sotler, Stevo Penić, Tardalijsa, Terzilijsa, Dorić, Carić, Buday, Šijak: iz grada: bijela, zlatna, plavetna, zelena i bečka štifla te šuster Fidelin; iz gornje varoši: crvena štifla, opančar Antunović, Koščak, Mataš, Ivan Janković, Pusseker i dr. Kupuju kod njega čizmari i opančari iz daljinskog, valpovačkog, donjomiholjačkog, našičkog i vukovarskog kotara te susjedne Baranje. Na veliko prodaje robu po Srijemu (Karloveci, Šid, Mitrovica).

Mušterije kupuju 1—2—3 ture, po pola ture ili pojedinu kožu kordovana, kozine, mješine, čuruka, olauna i drugo. Čizmari ponajviše potražuju kordovan, kozinu i mješinu kao i cipelari. Opančari trebaju kordovan, mješinu i čuruk. Mestvičari mješinu i čuruk. Sedlari mješine.

Par muških čizama košta 2, 3—4,50 f., čizmice 1,10 f., cipele muške 2—3 f., ženske 1,50—2 f., dječje 1,12 f., muške papuče 1 f., manje 60 kr., male 30 kr., ženske pantofle (crne, crvene, zelene, plave, žute) 1—1,50 f., štifletne od fišledera 3,50 f., par opanaka 17—21—24 kr. a teste opanaka 2,30 f., mestve 10, 12, 20—30 kr., kožni dušek što ga šije sotler 36 kr.

Zarija je sve svoje mušterije unosio u tefter uz točnu naznaku, što su kupili i platili. Davao je mnogo na veresiju. Na l. 114—118 ispisano je čitavo čislo dužnika. Svi su mu pošteno plaćali. Utužio je samo jednog na varoškoj kući.

Mušterije su njegovi i ćurčije (pelliones), koji doduše sami učinjaju krzno, ali kožu trebaju kod šivanja: ćurđije (kratak kaput) i ćurka (bunda postavljena i obrubljena krznom), kordovan, kozinu i mješinu za postavu, a bojadisani ćuruk za tiršeta (tanke raznobojne kožeće prišivene na bundu i ćurak).

8. INI POSLOVI

Kao tipičan cincarin Zarija je sav svoj zarađeni novac ulagao u nove poslove. Tako je ušao u ortakluke, koji nimalo nisu bili u vezi s njegovom profesijom. Postao je u neku ruku finansijer.

Tako čitamo na obrazu l. 137: Dana 2. I. 1887 znati se, kako se nas troje Zarija, Todor Jovanov i Gavriilo Danilov sastadosmo i svojom dobrom voljom načinismo i utvrdismo da s drvi i građom trgujemo na ovaki način: Da ja Zarija dadem novaca koliko bude trebalo, a nji dvojica da idu u šumu i da se trude pak dobitak ili šteta na tritala, a na novac interes da se iz srede izvadi 6 procenata.«

Zarija je u posao uložio 1.150,25 i 1/2 f., Gavriilo i Todor pošli u šumu, sjekli drvo, izrađivali građu, tovarili u šajke, lađe i flosove i pustili u Osijek. Šuma je bila kod Petrijevacu. Stigla su dva transporta: prvi sa 250 rastovih greda, 183 osovine, 600 lotri (letve) za kolare i 25 fati ogrijevnog drva; drugi sa 500 osovina, 200 proštaca, 71 fat ogrijevnog drva i tovarom kore za ćurčiju Jovana (l. 158).

Na listu 118 opet čitamo: »T. V. 1787 uortačismo se nas dvojica ja Zarija s Jovanom Mohaćaninom i učinismo da se Jovan trudi a ja da položim novce i dobitak i šteta na pola. I pogodismo na Apatinu kod vodenice bircus pod arendu za 80 f. dokle odseku vodenice.« Bircus je vodio Jovan a svim potrebnim (vino, rakija, suvo meso, slanina, grah, kupus, kruh, sol i drugo) providio Zarija. Jovanova je dužnost bila da na izvoru za jeftine novce nakupuje brašna i otpremi u Osijek. Zarija je u posao uložio 702,45 i 1/2 f. a prodao brašna za 555,12 i 1/2 f. Bio dakle na gubitku i odmah je ortakluk razriješio.

Imao je Zarija i vodenicu na Dravi. Isprva u ortakluku s Vasom i Pajom Novakovićem, a onda sam. Pošto se vodenica nije isplatila, on ju je brzo prodao.

Imao je i kazan za pečenje rakije. Pekao je šljivu i kom donjovarošanima uz taksu od 3 olbe po kazanu ili ekvivalent u novcu 20 kr. po olbi. Ova se taksa zvala kazanina i na njoj je Zarija 1789. g. zaradio 100 f. (l. 61.).

Imao je Zarija 2 para konja i kola, s kojima je kirijašio do Vukovara, Valpova, Našica, Podgorača, Šida i Mitrovice. Kada je poslije dvije godine načinio bilansu i opazio da više troši nego zarađuje, prodao je konje i kola. Jednako je prodao 6 jut. oranice i 6 kosa livade, što je baštinio po ženi. Prodao je i vinograd u Kišfalubi radi udaljenosti.

G. 1802. Zarija kao da je napustio svaki posao, jer ništa više ne bilježi u tefter. Mora da je poboljevao. Umro je 16. III. 1803. g. u 66-oj godini.

Sav svoj imetak ostavio je jedinici kćeri Mariji Julijani udatoj Andrijević. Za sudbinu tabane i dućana ne znamo. Iako je zet Jeftimije bio u poslovnoj vezi s tastom od g. 1784. te za njega kupovao robu u Pešti, opet nije radio niti u tabani niti u dućanu. Zet Jeftimije umro je 2. IV. 1811. g. i ostavio udovicu s kćerkom Julijanom.

RIASSUNTO

L'uomo preistorico s'acquistò il primo vestimento scorticando semplicemente la pelle dell'animale ucciso. Nell'età neolitica l'uomo cominciò a conciare la pelle, e nell'età di ferro apparvero conciatori di professione. Nel suo sviluppo a traverso millenni l'arte di conciare passò quattro fasi: 1. la grassa, 2. la vegetale, 3. la transitoria e 4. del cromo. Il nostro protagonista conobbe solamente le tre prime fasi.

Nel 1800 Osijek fu emporio dell'industria del cuoio e del traffico del cuoio crudo. Vi era un'intera serie d'artigiani, specializzati in vari prodotti di cuoio. Uno d'essi, Zarija Stojanović, con pedante accuratezza conduceva il libro dei conti, che fu trovato perfettamente intatto. Dall'enumerazione delle spese si può ricostruire l'immagine fedele della vita e del lavoro del nostro »tabas«.

La conceria di Zarija si trovava nel sobborgo inferiore di Osijek, dove oggi sorge la grande fabbrica di cuoio. Dalle annotazioni se vede di quanti edifici e locali consisteva l'officina. Enumera dettagliatamente gli apparecchi acquistati, il materiale crudo e le sostanze necessarie per il lavoro del cuoio. Accuratamente ci dà gli affari effettuati, nonché le paghe e le spese avute per i lavoratori e per i garzoni. Sviluppatosi il lavoro, Zarija si associò un certo maestro Ilija, al quale cedette la cura dell'officina, ed egli si dedicò esclusivamente alla compra del cuoio crudo e alla vendita dei prodotti finali.

Zarija era di provenienza aromena (zinzaro), e come tale, abile uomo d'affari, il danaro acquistato investiva anche in altre faccende, che non avevano alcun rapporto colla sua professione. Per lo più si trattava d'imprese speculative, nelle quali Zarija compariva come finanziere. Aveva in poi un mulino ad acqua sulla Drava, un lambicco da acquavite, ed infine carri e cavalli con i quali faceva il vetturale fino a Našice e Mitrovica. Morì nel 1803.